

De redactie nodigt lezers uit boeken te recenseren voor deze rubriek

Gemankeerde Markten

Wat betekent 'marktwerking' eigenlijk en waarom hebben we het altijd over marktwerking en niet over 'de markt'? Dit boek is gewijd aan "moeilijke marktwerking". Verschillende auteurs evalueren de economische achtergronden en institutionele uitwerking van marktwerking in vijf verschillende sectoren (zorg, elektriciteit, post, trein, en luchtvaart). Daarmee biedt het een mooi inzicht in de betekenis van marktwerking in Nederland. Helaas staat het boek vol met slordigheden (Lucy Kok wordt Jucy genoemd) en de stijl houdt het midden tussen een tekstboek en beleidsrapport. Het grootste gemis is het ontbreken van een heldere stellingname en kritische analyse. De samenstellers benadrukken de lessen die te leren vallen en achten het niet wenselijk de ingeslagen weg nu al te verlaten. Hun materiaal suggereert echter herhaaldelijk iets heel anders. Marktwerking is in theorie en praktijk een complex en divers fenomeen - in de zorg betekent marktwerking iets heel anders dan in de energiesector. In alle gevallen echter, blijft het een gemankeerd aftreksel van het ideaalbeeld van de markt. Mede daarom zijn de voordelen van marktwerking ook allesbehalve eenduidig. Marktwerking in de zorg, stelt Pomp (CPB), benadert bijvoorbeeld pas een goed functionerende markt als aan vier voorwaarden wordt voldaan: goede consumenteninformatie, concurrentie tussen zorgverzekeraars en tussen zorgaanbieders, en een goed systeem van risicoverevening. Maar dat is alleszins gegarandeerd. Maken zorggebruikers bijvoorbeeld werkelijk keuzes op basis van kwaliteitsverschillen, blijven ze bereid van verzekeraar te wisselen en kunnen zorgverzekeraars hard onderhandelen door hun patiëntenstromen te verleggen? Marktwerking in de elektriciteitssector is ook verre van eenduidig. Baarsma en de Nooij (SEO) laten zien dat elke schakel in de bedrijfskolom een andere marktwerkingoplossing vereist. De open vragen in de marktwerkingsdiscussie liggen rondom de leveringszekerheid en nut en noodzaak van splitsing en privatisering. Maar zelfs de geliberaliseerde productie- en leveringsmarkt kennen nog steeds een hoge concentratiegraad. Op de postmarkt kunnen we volgens Kok en Felsö (SEO) weinig verwachten van marktwerking vanwege de hoge kosten van collectie en bezorging op de consumentenmarkt. Al is onze postzegel nu vanwege het wettelijk monopolie naar schatting zeven cent te duur, marktwerking biedt geen soelaas. Ook het spoor lijkt vooralsnog een met marktwerking omklede overheidsonderneming. Hoewel bij het goederenvervoer concurrentie op het spoor wel mogelijk is, is dit vanwege netwerkeffecten bij consumentenvervoer

Baarsma, B., M. Pomp & J. Theeuwes (red.) (2006) *Dynamische Marktwerking: over de complexiteit van mededinging in vijf sectoren*. Academic Service, Sdu uitgevers, Den Haag.

niet haalbaar. Daar kan men hooguit terugvallen op (regionale) concurrentie om het spoor, maar de beperkte concessieduur bemoeilijkt het doen van investeringen en versnippering maakt netwerkeffecten ongedaan. Poort en Koopmans (SEO) wijten de problemen aan teveel overheidsinmenging, zonder uitleg hoe marktwerking wel tot oplossingen zou leiden. Alleen in de luchtvaartsector heeft marktwerking een duidelijk beslag gekregen: prijzen zijn gedaald en het aanbod is verbeterd. Marktliberalisatie leidt volgens de Wit (SEO) wel tot nieuwe vragen over marktmacht maar deze hebben het karakter van gewone mededingingsproblemen. Helaas wordt niet nagegaan waarom marktwerking in deze sector relatief onproblematisch is. De samenstellers besluiten met een terechte waarschuwing tegen

overdreven verwachtingen over marktwerking. Ik zou hier twee overwegingen aan willen toevoegen. Ten eerste, wat verstaan we nu onder 'marktwerking'? In geen van de besproken sectoren blijkt sprake van 'echte' markten. Vaak bestaat slechts in enkele schakels van de bedrijfskolom marktwerking. Die marktwerking is daarnaast vaak gemankeerd. 'Marktwerking' staat dus voor 'marktachtigheid,' en beschrijft een situatie die geïnspireerd is op het (ideaal)beeld van de markt, maar is in werkelijkheid eerder een markt-lookalike of markt-wannabe. Het is zeer de vraag of die de beloftes van efficiëntie, keuzevrijheid, kwaliteit, en innovatie waarmaken. 'Marktwerking' staat mijns inziens vooral symbool voor een neoliberaal bestuursregime, waarin het maatschappelijke veld wordt vormgegeven naar het beeld van de markt. Daarmee wordt bijvoorbeeld veel beslissingsmacht geconcentreerd bij private, oncontroleerbare instituties zoals verzekeringsmaatschappijen. Daarnaast blijft één vraag ongesteld. Zijn we namelijk iets opgeschoten met de marktwerkingprojecten? Maken de marktwerkingsscenario's de beloftes van de markt waar, of leiden ze tot onbedoelde effecten, zoals onevenredige beloningen voor bestuurders, ondermijning van solidariteit, onwenselijke sociale herverdeling, en verschuiving van maatschappelijke macht? Als er één vraag is die de onderzoeksagenda van de "beleidseconomie" zou moeten beheersen, is het deze. Zonder antwoord op deze vraag, moeten wij economen ons afvragen wat we het politieke debat nog te bieden hebben.

PETER-WIM ZUIDHOF

Promovendus, Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen, Erasmus Universiteit